

Katmandu'da bir Budist stupası

Nepal dünyanın en az şehirleşmiş ülkeleri arasında yer alır ve şehirlerde yaşayan nüfus toplam nüfusun % 10'undan azdır; büyük yerleşmelerin çoğu Terai bölgesinde bulunur. Millî dil Sanskritçe ile Hintçe'ye benzeyen Nepalce'dir; nüfusun yaklaşık % 58'i bu dili, geri kalanı sayıları çok fazla olan mahallî dilleri konuşur. Millî din ise Hinduizm'dir; nüfusun % 89,5'i Hindu, % 5,3'ü Budist, % 2,7'si müslüman ve % 2,5'u da diğer dinlere mensuptur.

Dünyanın en fakir ülkelerinden biri olan Nepal'in ekonomisinde nüfusun % 90'ının geçimini sağladığı tarımsal faaliyetler hâkimdir. Fakat toplam arazinin ancak akarsu havzalarının alçak kesimlerine sıkışmış olan % 20 kadarı ekilebilir durumdadır. En önemli ürün pirinçtir ve yeni tekniklerle üretiminin artırılmasına çalışılmaktadır. Önem sırasına göre mısır, buğday, darı ve arpadan başka tütün, şeker kamışı, patates ve yağlı tohumlarının ekildiği ülkede Himalaya dağlarının yamaçlarından toplanan tıbbî bitkiler de ekonomik değer taşır. Belli başlı sanayi ürünleri şeker, sigara, bira, kibrit, ayakkabı, çeşitli kimyasallar, çimento ve tuğladır; son yıllarda giyim eşyası ve halı üretimi de artmıştır. Nepal'de bugün turizm faaliyetleri önemli bir kazanç kaynağı olmuş durumdadır. Everest tepesi ve diğer dağlık alanlar dağcılık, yürüyüş ve rafting gibi çeşitli aktiviteler için önemlidir; Katmandu Havaalanı'nın açılması bu çekiciliğin artmasında önemli rol oynamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

P. P. Karan – W. M. Jenkins, *Nepal: A Cultural and Physical Geography*, Lexington 1960; A. M. Savada, *Nepal: Country Studies*, Washington 1991; K. R. Rajbhandari – S. Bhattarai, *Beautiful Orchids of Nepal*, Kathmandu 2001; *Medicinal Plants of Nepal*, Kathmandu 2001; *Nepal Biodiversity Strategy*, Kathmandu 2002; N. P. Manandhar, *Plants and People of Nepal*, Portland 2002; D. N. Zurick, "Adventure Travel and Sustainable Tourism in the Peripheral Economy of Nepal", *Annals of the Association of American Geographers*, LXXXII/4, Washington 1992, s. 608-628; S. Stevens, "Tourism and Deforestation in the Mt. Everest Region of Nepal", *Geographical Journal*, CLXIX/3 (2003), s. 255-277 (www.blackwellpublishing.com); Meral Avcı, "Orman gülleri (Rhododendron L.) ve Türkiye'deki Doğal Yayılışları", *Coğrafya Dergisi*, sy. 12, İstanbul 2004, s. 15; S. R. Kansakar v.dğr., "Spatial Pattern in the Precipitation Regime of Nepal", *International Journal of Climatology*, XXIV/13, New York 2004, s. 1645-1659; F. Jouanne v.dğr., "Current Shortening across the Himalayas of Nepal", *Geophysics Journal International*, CLVII/1 (2004), (www.blackwellpublishing.com), s. 1-14; A. Byers, "Contemporary Human Impacts on Alpine Ecosystems in the Sagarmatha (Mt. Everest) National Park, Khumbu, Nepal", *Annals of the Association of American Geographers*, XCV/1, Washington 2005, s. 112-140; M. Gaborieau, "Nepal", *EI²* (İng.), VIII, 5-6.

MERAL AVCI

Tarih. Nepal tarihine dair ilk bilgiler Lichavi hânedanı dönemine aittir. II. yüzyıldan sonra Kuzey Hindistan'dan gelerek büyük istilâ eden Lichavi toplulukları daha önce Budizm'in yaygın olduğu Nepal'e Hinduizm'i de taşıdılar. IX. yüzyılın sonlarında ülkenin hâkimiyeti Thakuri hânedanına, XII. yüzyıldan itibaren Malla hânedanına geçti. Nepal, Alâeddin Halacî zamanında (1296-1316) Delhi Sultanlığı'nın himayesine girdi. 752 (1351) yılında Bengal Sultanı Şemseddin İlyas Şah, Nepal'e bir sefer düzenleyip Katmandu'yu ele geçirdi ve zengin ganimetlerle geri döndü; ancak bir süre sonra Delhi Sultanı III. Firûz Şah Tuğluk'un hâkimiyetini kabul etmek zorunda kaldı. Nepal XV. yüzyılda Katmandu, Bhaktapur ve Patan adlı üç bağımsız krallığa bölündü. Bu durum, krallıklar arasında güç ve iktidar kavgalarına ve ülkenin daha küçük parçalara ayrılmasına yol açtı. Giderek Hint alt kıtasının nüfuz ve inanç etkisine giren Nepal, coğrafi ve kültürel yapısı itibarıyla birçok küçük krallığın bulunduğu parçalanmış bir yapı arzederken Gurka hânedanından Pritvi Narayan 1742'de bütün ülkede hâkimiyeti ele geçirerek günümüze kadar devam eden Nepal Krallığı'nın temelini attı. Kral Pritvi Narayan ve halefleri krallığın topraklarını genişlettiler. Katmandu bu dönemde ülkenin başşehri oldu. Hindistan'da hüküm süren Bâbürlüler ve bölgeye yerleşmekte olan İngilizler Nepal Krallığı'nı tanıdılar. 1814-1816 yıllarındaki İngiliz-Nepal savaşının ardından yapılan Sugauli Antlaşması ile nüfusun yoğunlaştığı Terai topraklarının büyük kısmı İngiliz-

ler'e geçti ve bu tarihten itibaren Nepal Krallığı varlığını İngiltere himayesinde devam ettirdi. 1846 yılında Jung Bahadur Rana adlı kumandan, bir ayaklanma ile bütün devlet adamı ve yöneticileri öldürerek Nepal Krallığı'nın idaresini ele geçirdi ve yüzyıl kadar devam edecek bir hânedan oluşturdu. Bahadur Rana, İngilizler'e karşı 1857'de Hindistan'da gerçekleşen ayaklanmada Nepal askerlerinin İngiliz ordusunda savaşmasına izin verdi. Nepal I. Dünya Savaşı'nın ardından tam bağımsızlığını ilân etti (1923).

Hindistan'da parlamenter sistemin kurulması (1947) Nepal'i etkiledi. Bu dönemde kurulan Nepal Kongre Partisi, Rana hânedanının devrilmesinde etkin rol oynadı (1951). Rana hânedanından Tribhuvan Bir Bikram, Hindistan'ın da desteğiyle 1959'da yönetimi tekrar ele geçirerek demokratik bir anayasa hazırlattı. Ancak çok geçmeden ülkenin henüz demokratik yönetime hazır olmadığı gerekçesiyle parlamentoyu feshedip siyasî partileri yasakladı. Güçlü komşuları arasında tarafsızlık politikası güderek bağımsızlığını korumaya çalışan Nepal, 1956'da Çin ile bir anlaşma imzalayarak Tibet üzerinde Çin hâkimiyetini kabul etti. 1961 anlaşmasıyla Nepal-Çin sınırları belirlendi. Hindistan'ın baskılarından kurtulmak amacıyla 1969 tarihli savunma anlaşması feshedildi. 1989'da Hindistan, Nepal sınırını kapatınca ülkede siyasî ve ekonomik sarsıntılar yaşandı. Haftalarca süren karışıklıklar sonucunda Kral Birenda, Kasım 1990'da yeni bir anayasa ilân etti ve siyasî faaliyetleri serbest bıraktı. 1991 seçimlerini kazanan Kongre Partisi'nin kurduğu hükümet kısa sürede dağıldı. Ülke 1999 seçimlerine kadar koalisyonla yönetildi. 1999 seçimlerinde de Kongre Partisi çoğunluğu elde etti. Haziran 2001'de Kral Birenda ve ailenin birçok üyesi Veliâht Dipendra tarafından evliliğine izin vermedikleri gerekçesiyle öldürüldü. Ardından tahta Kral Birenda'nın kardeşi Gyanendra geçti. Bu arada Maoçu komünist gerillalar ülkenin bazı bölgelerinde kontrolü ele geçirdiler. Ocak 2003'te gerillalarla anlaşmaya varıldıysa da çatışmalar devam etti. Bu ortamda zamanında yapılamayan seçimler yüzünden krala karşı halkın tepkisi arttı. Siyasî çalkantılar dinmek bilmeyince kral 2005 yılı başında yönetimi doğrudan eline alarak ülkede olağan üstü hal ilân etti. Siyasî kadroların pek çoğu yolsuzluk gerekçesiyle hapse atıldı, bazıları idam edildi. 2006 yılında isyanlar etkisini gösterdi ve Kral Gyanendra parlamentonun yeniden toplanmasını ve geniş tabanlı bir hükümet kurulmasını kabul etti.

NEPAL

Hudûdü'l-âlem'den müslümanların VIII. yüzyıldan itibaren Nepal hakkında bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Bîrûnî, Nepal'in yerini Katmandu vadisi civarı olarak belirlemiştir. XV. yüzyıl sonlarında ilk olarak müslüman tüccarlar Katmandu'ya geldi, onların ardından süfler gelip bölgeye yerleşti. XVI. yüzyıldan itibaren Katolik misyonerler Tibet ve Nepal'de merkezler açtılar. Aynı yüzyılda Bâbürlüler'in Nepal'in bazı bölgelerini topraklarına dahil etmesi müslüman göçlerine zemin hazırladı. Nepal idarecileri günlük hayat tarzı ve kılık kıyafetlerinde Bâbürlüler'in etkisine girdi.

Nepal Krallığı, Hindu inancına dayalı bir gelenek inşa ederek halkın başka dinlere geçmesinin önüne sert yasaklar getirdi. Müslümanlar kast sistemi çerçevesinde mânevî açıdan temiz kabul edilmeyerek içtimâî ve siyasî hayattan dışlandılar. Modern Nepal Krallığı'nda bu ayrımcılık resmen kaldırılmış olmakla birlikte fiilen devam etmektedir. Günümüzde müslümanların çoğunluğu Terai bölgesinde yaşamaktadır. Hindu kültürünün yoğun baskısı altında bulunan müslümanlar arasında da Hindu kast yapısını andıran bir sosyal yapılaşma söz konusudur. Eşraf, Seyyid, Bâbürlü, Patan, Takirai (ihtidâ etmiş Hindular) gibi sosyal tabakalara bölünen müslümanların çoğunluğu Sünnî ve Hanefî'dir.

Nepal'de müslümanlar hayatın her alanında nüfuslarıyla orantılı bir temsilden yoksundur. Bunda Nepal'in Hindistan'daki Hindu-müslüman çatışmalarından etkilenmesinin de payı büyüktür. Ülkede diğer inançlara yönelik ayrımcılık çok güçlü olduğu için yakın zamanlara kadar müslüman çocuklar Hindular'ın okullarına kabul edilmemektedir. Son zamanlarda dinî medreselerin ve müslümanların kurdukları Nepal Islamic Yuva Sangh, Nepal Müslüman Birliği, Nepal Musliman Ekta Sangh, Nepal Encuman Işlah Samiti, Nepal Muslim Seva Samiti, Sirâcü'l-âlem, All-Nepal Muslim Sudhar Samiti, Muslim Jan Kalyan Samiti, Millet-i İslâmiyye, Bezmi-Âbâb gibi derneklerin faaliyetlerinde bir rahatlama gözlenmektedir. 1984-2004 arasında 275'e yakın yeni cami inşa edilmesi de bunu göstermektedir. Nepal'de Hindistan'da kurulan Nedvetü'l-ulemâ'ya bağlı okullar da vardır. Nepal'de Hinduizm ve Budizm yerli ve millî din olarak kabul edilmektedir. Budizm'in kurucusu Buda, Nepal'de doğduğu için ülkenin millî sembollerindenidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hudûdü'l-âlem (Minorsky), s. 63, 198, 248; Bîrûnî, *Taḥḫiḫku mâ li'l-Hind* (nşr. C. E. Sachau),

London 1887 → Frankfurt 1993, s. 98; M. Gaborieau, "Muslim Minorities in Nepal", *The Crescent in the East: Islam in Asia Major* (ed. R. Israeli), London 1982, s. 79-101; a.m.f., "The Cult of Saints among the Muslims of Nepal and Northern India, Saints and their Cults, Studies", *Saints and Their Cults: Studies in Religious Sociology, Folklore and History* (ed. S. Wilson), Cambridge-New York 1983, s. 291-308; a.m.f., "Peasants, Urban Traders and Rural Artisans, Muslim Minorities in the Kingdom of Nepal", *JIMMA*, III/2 (1981), s. 190-205; a.m.f., "Nepal", *El²* (İng.), VIII, 5-6; Shamima Siddiqa, *Muslims of Nepal*, Kathmandu 1993; P. Landon, *Nepal*, New Delhi 1993; M. Dastider, *Religious Minorities in Nepal: An Analysis of the State of the Buddhist and Muslims in the Himalayan Kingdom*, New Delhi 1995; A. Sever, *Aspects of Modern Nepalese History*, New Delhi 1996; L. P. S. Shrivastava, *Nepal at the Crossroads*, New Delhi 1996; *Nepal Population Census 2001: National Report*, Kathmandu 2002; Hamid Ansari, "Muslims in Nepal", *JIMMA*, II/2 (1980), s. 138-158; Muhammad Siddique, "Muslim Population in the Kingdom of Nepal: Some Outstanding Features", a.e., XXI/2 (2001), s. 333-345; R. S. Prayag, "Nepal", *Encyclopedia of Asian History*, New York 1988, III, 104-107; R. P. Agarawal, "Nepalese Muslims", *Encyclopaedia of the World Muslims* (ed. N. K. Singh - A. M. Khan), Delhi 2001, III, 1118-1129.

AZMİ ÖZCAN

NERÂKÎ, Molla Ahmed

(ملا أحمد النراقي)

Hacı Mollâ Ahmed b. Muhammed Mehdî b. Ebî Zer en-Nerâkî (ö. 1245/1829)

Şii fakihî.

1185 (1771) yılında İran'ın Kâşân vilâyetinin 60 km. batısında bulunan Nerâk köyünde doğdu. Babası devrin âlim ve müctehidlerinden Molla Muhakkık Nerâkî diye bilinen Hacı Muhammed Mehdî'dir. Nerâkî ilk öğreniminin ardından İslâmî ilimler konusundaki tahsilini babasının nezâretinde sürdürdü. Bazıları onun düzenli öğrenim görmediğini ve bilgilerinin okumak suretiyle geliştirdiğini ifade etmiştir (*A'yanü's-Şî'a*, III, 184). Babasının 1209 (1794) yılında ölümü üzerine tahsil için Irak'a gitti. Kerbelâ'da Muhammed Bâkır Vahid Bihbehânî, Bahrülülûm-i Tabâtabâî, Hasan Kâşifülgitâ en-Necefi, Muhammed Ali Bihbehânî ve Seyyid Ali Tabâtabâî gibi hocaların derslerine devam etti. Nerâkî'nin bir müddet sonra Kâşân'a dönerek burada pek çok öğrenciyi barındıran bir ilim merkezi kurduğu bilinmektedir. 1212'de (1797-98) Irak'a yaptığı ikinci seyahat dışında hayatının büyük kısmını Kâşân'da geçirdi. İlmî çalışmalarını yanında çok sayıda öğrencinin ihtiyaçlarını karşılanmasını ve yetişmesini sağladı. Fakihlerin sonuncusu diye

anılan Şeyh Murtazâ el-Ensârî, Âgâ Muhammed Bâkır Hezârcerîbî, Hüccetü'l-İslâm unvanıyla bilinen oğlu Molla Muhammed ile Küleynî'nin *el-Kâfi* adlı eserine şerh yazan diğer oğlu Nasîrüddin Nerâkî yetiştirdiği öğrenciler arasında sayılmaktadır. Nerâkî, Kâşân ve çevresinde ortaya çıkan veba salgını esnasında 23 Rebiülâhîr 1245 (22 Ekim 1829) tarihinde vefat etti, cenazesi Necef'e götürülerek Hz. Ali'nin mezarının yakınında defnedildi.

İlmî ve içtimâî faaliyetleri dolayısıyla Kâşân'da büyük bir şöhret kazanan Nerâkî'nin yaşadığı beldenin ve halkının problemleriyle meşgul olduğu belirtilir (Mirza Muhammed b. Süleyman et-Tünükübünî, s. 130). Halkın istifadesi için yazdığı popüler mahiyetteki eserlerinde Kaçar Hükümdarı Feth Ali Şah'ı Allah'ın yeryüzündeki gölgesi şeklinde öven, onu iyilik ve yücelik sembolü olarak takdim eden (*Tâkdis*, s. 4, 9) ve eserlerinin bir kısmını kendisine sunan Nerâkî şahla iyi münasebetler kurmuştu. Buna karşılık Şi'a'da devlet düşüncesine yer verdiği çalışmalarından biri olan *Velâyetü'l-fakih* adlı eserinde (s. 33-66), Hz. Peygamber'den ve imamlardan naklettiği on dokuz hadis ile istidlâlde bulunarak mevcut idarenin meşruiyetini benimsemediğini, on ikinci imamın gaybeti esnasında onun özel vekilleri sayılan dört sefirden sonuncusunun ölümünün ardından büyük gaybetin başlamasıyla birlikte gerekli şartları taşıyan fakihlerin gâib imamın yetkilerini haiz umumi vekilleri sıfatıyla İslâm toplumunun meşrû idarecileri olduklarını ve çeşitli görevler ifa ettiklerini söylemiştir (s. 67-166). Nerâkî bu görüşüyle fakihin ümmet üzerinde yetkisi bulunduğu konusunda kendisinden sonra gelen ulemâ üzerinde etkili olmuştur.

Eserleri. Nerâkî'nin sayısı otuz beşe ulaşan (*Mi'râcü's-sa'âde*, neşredenin girişi, s. 23-25) eserleri, şiirleri ve reddiyelerinin bir kısmı şunlardır: 1. *el-Hazâ'in*. Tefsir, hadis, fıkıh, tarih, lisan, nücum, matematik, tasavvuf, tıp, sayılar, cifr gibi konuları ve "Safâî" mahlasıyla yazdığı bazı şiirleri ihtiva eden Farsça bir eserdir (Tahran 1290, 1295, 1307, 1310, 1380; Tebriz 1308). 2. *Müstenedü's-Şi'a fi ahkâmî's-şerî'a*. Kitapta Şi'a'nın fikhî hükümler konusunda dayandığı esaslar ve deliller incelenmektedir (nşr. Molla Abdülkerîm v.dğr., Tahran 1273-1274; nşr. el-Hâc Muhammed Hüseyin - Muhammed Mehdî, Tahran 1325-1326; Kum 1416). 3. *Avâ'idü'l-eyyâm fi beyâni kavâ'idü'l-ahkâm* (Tahran 1245, 1266, 1321). 4. *Menâhicü'l-ahkâm ve'l-uşûl* (Tahran 1269). 5. *Şerhu Tecridü'l-*